

ماهنامه تحلیلی انرژی (۹)

دوره دهم

کد موضوعی: ۳۱۰

شماره مسلسل: ۱۵۴۴۷

تیرماه ۱۳۹۶

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

به نام خدا

فهرست مطالب

- ۱..... خلاصه مدیریتی .....
- ۳..... نگاهی به تحولات بازار نفت و فرآورده‌های نفتی جهان در ماه می .....
- ۴..... تحولات طرف تقاضا .....
- ۴..... تحولات طرف عرضه .....
- ۵..... متوسط قیمت نفت در ماه می .....
- ۵..... تولید نفت اوپک .....
- ۶..... وضعیت بازار فرآورده‌های نفتی در جهان .....
- ۸..... چشم‌انداز سرمایه‌گذاری‌های خارجی در بخش نفت و گاز کشور در دوره پسابرجام .....
- ۱۴..... تعاملات گازی ترکمنستان - ایران: تقابل یا همکاری؟ .....
- ۱۹..... تأثیر توافق اوپک و غیراوپک بر بازار نفت و موانع فراروی آن .....
- ۳۰..... منابع و مآخذ .....

ماهنامه تحلیلی انرژی (۹)

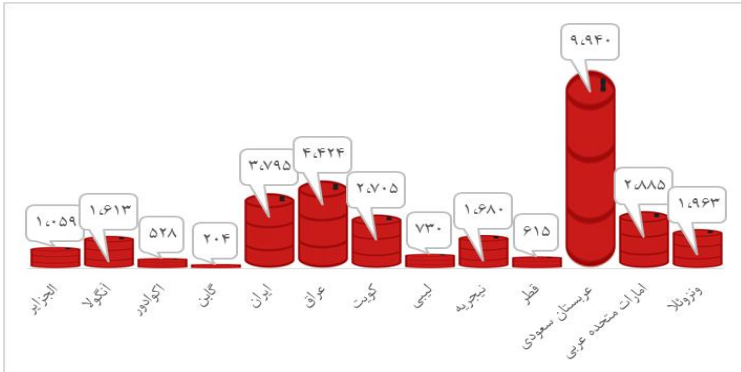
دوره دهم

خلاصه مدیریتی

- پیش‌بینی می‌شود رشد تقاضا در سال ۲۰۱۸ با اندکی افزایش نسبت به میزان رشد در نظر گرفته شده در سال جاری به ۱/۴ میلیون بشکه در روز افزایش یابد و در نهایت تقاضای کل به ۹۹/۳ میلیون بشکه در روز برسد.
- طی ماه گذشته، افزایش تولید نفت خام لیبی و نیجریه، عمدتاً بر کاهش قیمت انواع نفت خام سبک و شیرین اثرگذار بوده است.
- میزان عرضه جهانی نفت خام در ماه می با ۵۸۵ هزار بشکه در روز افزایش، به ۹۶/۶۹ میلیون بشکه در روز رسید. این میزان رشد عرضه از سوی اعضای اوپک و غیراوپک بوده است.
- براساس گزارش اخیر کنگره، میزان سرمایه‌گذاری‌ها در بخش انرژی ایران در فوریه ۱۹۹۹ در حدود ۱/۸ میلیارد دلار برآورد شده و این میزان در سال ۲۰۰۷ به ۳۳ میلیارد دلار افزایش یافته و در سال ۲۰۱۶، بالاخص در فاز دوم پارس جنوبی میزان ارزش سرمایه‌گذاری‌ها به ۴/۸ میلیارد دلار رسیده است.
- میزان تأثیرگذاری توافق اخیر اوپک در آینده از جانب بعضی عوامل با چالش مواجه است. این عوامل ممکن است تأثیر مثبت این توافق را تحت تأثیر قرار دهند یا حتی آن را خنثی کند.

میانگین تولید نفت خام اعضای اوپک طی ماه می

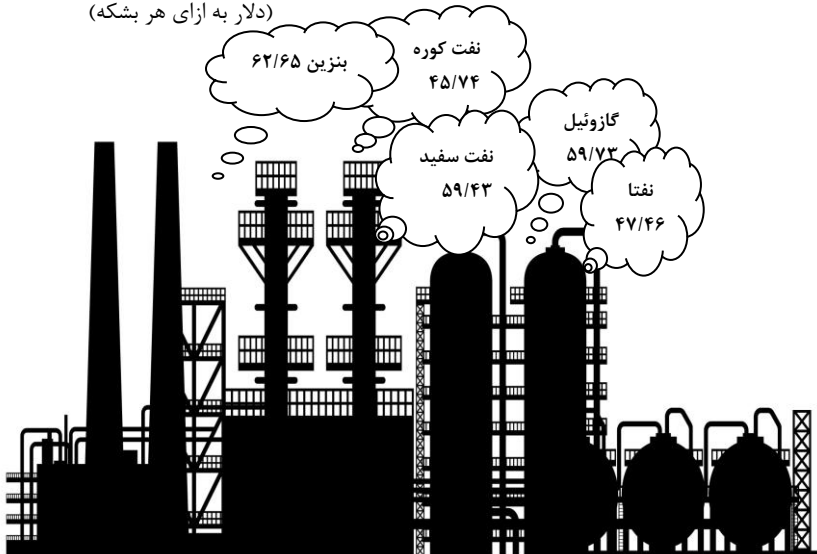
(هزار بشکه در روز)

مأخذ: اوپک.

میانگین قیمت فرآورده‌های نفتی فوب خلیج فارس طی ماه می

(دلار به ازای هر بشکه)

مأخذ: امور بین‌المللی شرکت ملی نفت.

نگاهی به تحولات بازار نفت و فرآورده‌های نفتی جهان در ماه می

براساس گزارش مدیریت کل اوپک و روابط با مجامع انرژی،^۱ لیبی با افزایش تولید نفت خام به میزان ۸۳۵ هزار بشکه در روز، بالاترین رقم تولید در چند سال گذشته و حتی پیش از توقف عملیات تولید در میدان نفتی الشراره، را تجربه کرده است. این افزایش از عوامل تضعیف‌کننده بازار طی ماه می به‌شمار می‌رود. با رفع موانع صادرات نفت خام از میدان نفتی فورکادوس نیجریه، پس از ۱۶ ماه توقف تولید، انتظار می‌رود تولید نفت خام این کشور با روند فزاینده‌ای روبرو شود. کارشناسان فنی معتقدند که تولید نفت خام فورکاس در ماه ژوئن به ۲۵۰ هزار بشکه در روز خواهد رسید. افزایش تولید نفت خام لیبی و نیجریه، بیشتر بر کاهش قیمت‌های انواع نفت خام سبک و شیرین اثرگذار بوده است. از سوی دیگر، تولیدکنندگان نفت منطقه خلیج فارس معمولاً قیمت‌های رسمی فروش نفت خام را برای ماه ژوئیه، به‌ویژه برای خریداران آسیایی افزایش می‌دهند، ولی در سال جاری با توجه به کاهش تولید انواع نفت خام سنگین در این منطقه که بیشتر در راستای کاهش متعهد شده به سازمان اوپک و افزایش سودهای پالایشی برای نفت کوره است، پیش‌بینی می‌شود قیمت‌های رسمی فروش در سطح بالاتری باشد. در این میان، قطع رابطه عربستان و برخی از کشورهای منطقه با قطر، بر فعالیت‌های تجاری به‌ویژه بر معاملات نفتی در خلیج فارس مؤثر بوده است.

۱. مدیریت کل اوپک و روابط با مجامع انرژی، (۲۳ خردادماه ۱۳۹۶)، «نشریه هفتگی تحولات بازار نفت و گاز»، شماره ۳۰۹، ص ۲. برگرفته از تارنمای <http://ope.com.ir>

تحولات طرف تقاضا

براساس گزارش آژانس بین‌المللی انرژی،^۱ کاهش رشد تقاضای نفت که طی ماه گذشته به واسطه عواقب ناشی از اصلاحات پولی هند اتفاق افتاد، بسیار زودگذر خواهد بود. به نظر می‌رسد، پیش‌بینی رشد تقاضای جهانی نفت در سال ۲۰۱۷ به میزان ۱/۳ میلیون بشکه در روز بدون تغییر باقی بماند با اینکه این میزان در فصل اول سال ۲۰۱۷ فقط ۹۰۰ هزار بشکه در روز بود، اما در نیمه دوم سال جاری شتاب بیشتری به خود خواهد گرفت. پیش‌بینی می‌شود رشد تقاضا در سال ۲۰۱۸ با اندکی افزایش نسبت به میزان رشد در نظر گرفته شده در سال جاری به ۱/۴ میلیون بشکه در روز افزایش یابد و در نهایت تقاضای کل به ۹۹/۳ میلیون بشکه در روز برسد.

تحولات طرف عرضه

میزان عرضه جهانی نفت خام در ماه می با ۵۸۵ هزار بشکه در روز افزایش به ۹۶/۶۹ میلیون بشکه در روز رسید. این میزان رشد عرضه از سوی اعضای اوپک و غیراوپک بوده است. عرضه جهانی نفت ۱/۲۵ میلیون بشکه در روز بیشتر از سطح عرضه در سال گذشته بود. این میزان بالاترین سطح از فوریه ۲۰۱۶ گزارش شده است. آمریکا در ماه می بیشترین میزان عرضه نفت را نسبت به سایر اعضای غیراوپک داشته است. به پیش‌بینی اداره اطلاعات انرژی آمریکا، عرضه نفت در سال ۲۰۱۸ به دلیل افزایش تولیدات برزیل، کانادا و آمریکا در حدود ۱/۵ میلیون بشکه در روز افزایش خواهد یافت.^۲

1. IEA. (June 14th 2017). *Oil Market Report*, Retrieved from <https://www.iea.org/oilmarketreport/omrpublic>

۲. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره مطالعات و سازمان‌های بین‌المللی، شنبه ۲۷ خردادماه ۱۳۹۶، اخبار اقتصادی روز، سال ۵۲، شماره ۳۴.

براساس گزارش ماهنامه بازار نفت اوپک^۱، عرضه نفت غیراوپک در سال ۲۰۱۶ معادل ۵۷/۳۰ میلیون بشکه در روز بود و پیش‌بینی می‌شود این میزان در سال ۲۰۱۷ با افزایش ۸۴۰ هزار بشکه در روز در پی کاهش روزانه ۱۱۰ هزار بشکه‌ای به میانگین ۵۸/۱۴ میلیون بشکه در روز برسد. در میان اعضای غیراوپک، روسیه و برونئی بیش از سایرین از عرضه نفت خود کاسته‌اند.

متوسط قیمت نفت در ماه می

طی ماه می متوسط سبد مرجع اوپک با کاهش ۴/۲ درصدی به ۴۹/۲۰ دلار به‌ازای هر بشکه رسید. با توجه به توافق اوپک و غیراوپک به اصلاح سطح تولید، آمریکا بر تولید خود افزود و به همین ترتیب قیمت نفت وست تگزاس اینترمدیت با ۵ درصد کاهش به میانگین بشکه‌ای ۴۸/۵۴ دلار رسید. قیمت نفت برنت نیز با ۴/۵ درصد کاهش، بشکه‌ای ۵۱/۴۰ دلار معامله شد.

تولید نفت اوپک

پیش‌بینی می‌شود تولید مایعات گازطبیعی و مایعات نامتعارف اوپک در سال جاری میلادی با افزایش ۱۷۰ هزار بشکه در روز به‌طور متوسط به ۶/۲۲ میلیون بشکه در روز برسد. در ماه می ۲۰۱۷، براساس منابع ثانویه، تولید نفت خام اوپک با افزایش ۳۳۶ هزار بشکه در روز به میانگین ۳۲/۱۴ میلیون بشکه در روز رسید. عمده افزایش تولید نفت طی ماه گذشته از سوی لیبی، نیجریه و عراق بوده درحالی که تولید نفت آنگولا و امارات

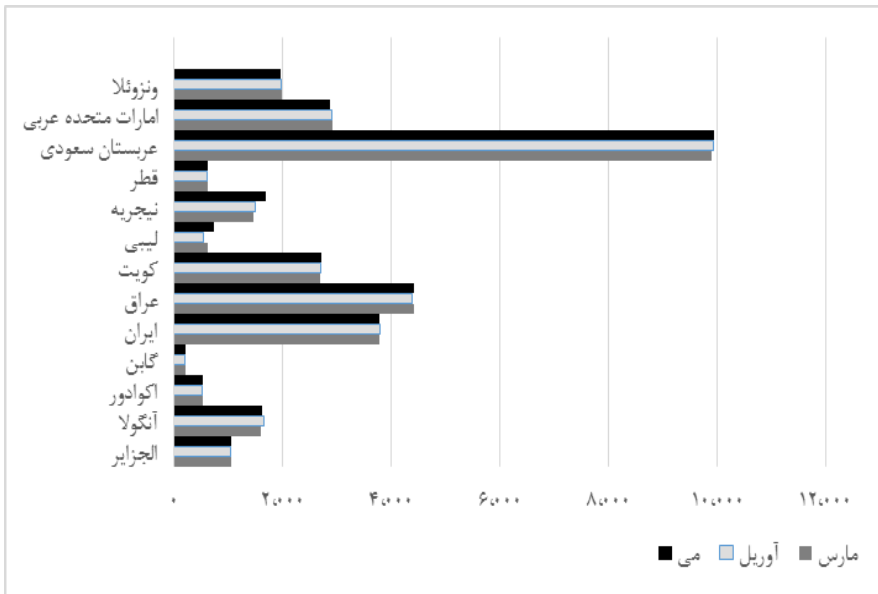
---

1. OPEC (June 13th, 2017). *Oil Market Report*, Retrieved from www.opec.org

متحدہ عربی کاهش یافت. در نمودار ذیل روند تولید نفت اعضای اوپک طی ماه می ارائه شده است.

نمودار ۱. روند تولید نفت خام اعضای اوپک طی سه ماه گذشته

(هزار بشکه در روز)

مأخذ: اوپک.

وضعیت بازار فرآورده‌های نفتی در جهان

براساس آمار اداره اطلاعات انرژی آمریکا، به دلیل افت ۱/۲ درصدی تقاضای بنزین این کشور طی چهار هفته گذشته، نسبت به مدت مشابه سال قبل، ذخایر بنزین به ۲۴۲/۴

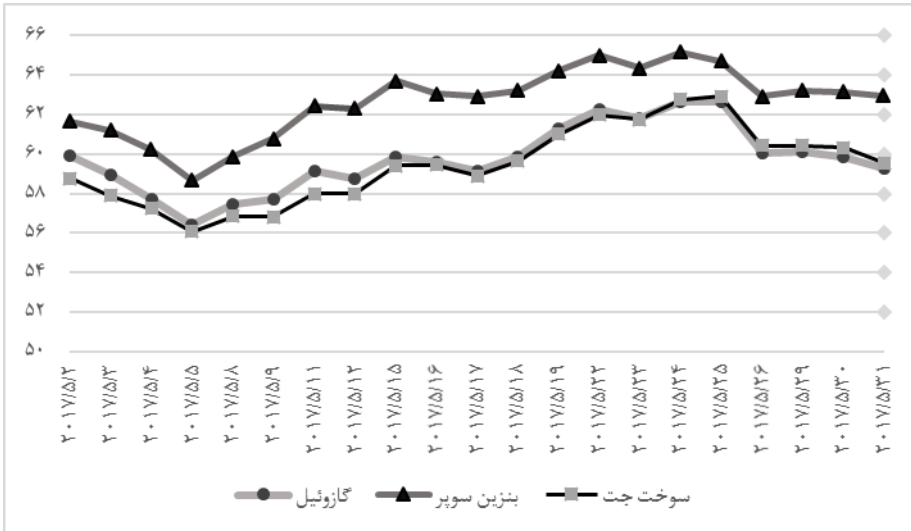
میلیون بشکه (۹ درصد بالاتر از میانگین پنج‌ساله) رسید. میانگین قیمت بنزین در این منطقه تحت تأثیر افزایش سطح ذخیره‌سازی‌ها با کاهش روبرو شد. کارشناسان دلیل اصلی این افزایش را پایان تعمیرات دوره‌ای و ازسرگیری فعالیت پالایشی در چندین واحد تولید بنزین در پالایشگاه‌های فعال در خلیج مکزیک می‌دانند. بازار آمریکا با مزاد عرضه گازوئیل روبرو است. ازسوی دیگر، توقف‌های ناگهانی چندین واحد کاتالیستی که از نفت کوره به‌عنوان خوراک استفاده می‌شود، بازار این فرآورده را در آمریکا با مزاد روبرو کرده است.

افزایش سطح ذخیره‌سازی بنزین در آمریکا مانع از صادرات این فرآورده از اروپا به این منطقه شد. مزاد عرضه گازوئیل در بازار اروپا که بیشتر به‌دلیل کاهش تقاضا برای این فرآورده نفتی در این بازار بوده، سودهای پالایشی برای فرآورده مذکور را به پایین‌ترین سطح در ۸ ماه گذشته رساند.

میانگین قیمت فرآورده‌های اصلی نفتی فوب خلیج فارس اعم از گازوئیل، بنزین سوپر و سوخت جت طی ماه می، نسبت به ماه آوریل کاهش اندکی داشت. در نمودار ۲ روند قیمت‌ها طی ماه می ارائه شده است.

نمودار ۲. روند تغییرات قیمت سه فرآورده اصلی نفتی

به قیمت فوب خلیج فارس طی ماه می (دلار به ازای هر بشکه)

مأخذ: امور بین‌المللی شرکت ملی نفت.

چشم‌انداز سرمایه‌گذاری‌های خارجی در بخش نفت و گاز کشور در دوره پسابرجام
 وضع تحریم‌ها علیه ایران، چند سالی است که در دستور کار مقامات غربی از جمله کشورهای آمریکا، فرانسه و انگلیس قرار گرفته است و این تحریم‌ها با اهداف مختلفی تحمیل می‌شود. در ۲۴ ژوئن ۲۰۱۰، کنگره آمریکا، تحریم‌های چندجانبه شدیدی را

۱. براساس قانون تحریم سال ۲۰۱۰، شرکت‌ها و مؤسساتی که طی ۱۲ ماه، بیش از ۵ میلیون دلار فرآورده‌های نفتی پالایش شده به ایران صادر کنند، مشمول جریمه شده و از سیستم مالی و انعقاد قرارداد در آمریکا نیز محروم می‌شوند. به موجب این قانون، اگر بانک‌های خارجی با بانک‌های ایرانی یا سپاه پاسداران رابطه تجاری داشته باشند، از ارتباط با سیستم مالی آمریکا شدیداً محروم خواهند شد.

علیه ایران تصویب کرد که هدف آن فشار به بخش‌های مالی و انرژی ایران بوده و شرکت‌های خارجی را که با ایران روابط تجاری داشتند، دربر می‌گرفت.^۱ براساس گزارش اخیر کنگره‌ی آمریکا^۲ درخصوص تبعات اجرای تحریم‌ها بر توسعه بلندمدت بخش انرژی ایران، یکی از اهداف تحریم‌ها علیه کشور از دست دادن بیش از ۶۰ میلیارد دلار در بخش سرمایه‌گذاری در میادین مختلف نفت و گاز و ناتوانایی در جذب فناوری و سرمایه‌گذاری خارجی در این بخش اعلام شده که در قانون تحریم‌های آمریکا برای کاهش ظرفیت تولید نفت و گاز کشور در بلندمدت اجرایی شد.

طبق گزارش خواجه‌پور از کارشناسان مؤسسه بین‌المللی و استراتژیک CSIS^۳ برای ممانعت از کاهش ظرفیت تولید نفت ایران تا سال ۲۰۲۰ به ۱۳۰—۱۴۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی و برای توسعه میادین عظیم گازی پارس جنوبی به ۱۰۰ میلیارد دلار سرمایه‌نیاز است.

با اینکه برخی شرکت‌های بین‌المللی همچنان در زمان تحریم‌ها نیز در بخش انرژی ایران باقی ماندند، اما ناظران حوزه‌های اصلی انرژی کشور معتقدند که پیشرفت‌هایی در سایت‌های مختلف توسعه نفت و گاز ایران پس از سال ۲۰۱۰ حاصل شد. برخی از کارها و فعالیت‌های رها شده شرکت‌های خارجی توسط برخی نهادها بومی‌سازی و اجرا شد. پس از برجام بخش انرژی ایران فعالانه برای بازگرداندن سرمایه‌گذاران خارجی تلاش می‌کند و همزمان با این توافقنامه نمایندگانی از چندین شرکت بین‌المللی انرژی ضمن بازدید از ایران

---

۱. «داستان تحریم‌ها از کجا آغاز شد؟» برگرفته از تارنمای <http://www.irdiplomacy.ir>

2. Congressional research service. (14th April 2017). "Iran Sanctions", Retrieved from www.crs.gov

3. Center for Strategic and International Studies

در خصوص سرمایه‌گذاری آتی مذاکره و گفتگو کردند. ایران در قالب قراردادهای نفتی موسوم به IPC، چارچوب سرمایه‌گذاری را تعیین کرد تا به‌واسطه آن جذابیت بیشتری برای سرمایه‌گذاری ایجاد شود (توماس اردبرینک فوریه، ۲۰۱۶).^۱

ایران از اواسط سال ۲۰۱۶، با شرکت‌های بین‌المللی انرژی قراردادهای جدیدی منعقد کرده است. اجرایی شدن برجام فرصتی را برای ازسرگیری توسعه بخش گاز برای ایران به‌وجود آورد. ایران در ابتدا تزریق مجدد گاز بر میادین نفتی را به‌جای صادرات آن در دستور کار قرار داد، اما حالا، در حدود ۳/۶ تریلیون فوت مکعب گاز به ترکیه و ارمنستان صادر می‌شود. به‌واسطه تحریم‌ها، توسعه ال ان جی و تجارت آن در کشور مسکوت ماند و سرمایه‌گذاری مشترک بین بی پی و شرکت ملی نفت ایران در میدان گازی رام^۲ (واقع در ۲۰۰ مایلی سواحل اسکاتلند) به‌منظور انتقال گاز از طریق خط لوله به اروپا اجرایی نشد. براساس گزارش‌های موجود، شرکت ملی نفت فیلیپین اخیراً تصمیم گرفته یک کارخانه ۲ میلیون تنی ال ان جی در ایران تأسیس کند که این نشان می‌دهد موضوع حق انحصاری (امتیاز)^۳ لزوماً نباید مانع ایران از پیگیری پتانسیل‌های خود در تولید و صادرات ال ان جی باشد.

براساس گزارش اخیر کنگره، میزان سرمایه‌گذاری‌های بخش انرژی ایران در فوریه ۱۹۹۹ (۱۳۷۸) در حدود ۱/۸ میلیارد دلار برآورد شده است. این میزان در سال ۲۰۰۷ به حدود ۳۳ میلیارد دلار و در سال ۲۰۱۶ بالاخص در فاز دوم پارس جنوبی به تقریب

---

1. Erdbrink, T. (1th Feb. 2016). "New Iran battle brews over foreign oil Titans", *New York Times*.

2. Rhum

3. Patent

به ۴/۸ میلیارد دلار رسید. در جدول ذیل نام برخی از پروژه‌های مهم نفت و گاز، نام شرکت، ارزش سرمایه‌گذاری و هدف تولید و خروجی پروژه‌ها به اختصار براساس مندرجات گزارش اخیر کنگره، ارائه شده است. شایان ذکر است، درستی و صحت میزان سرمایه‌گذاری‌های اشاره شده در بخش انرژی ایران به دلیل محرمانه بودن برخی از قراردادهای، در کنگره راستی‌آزمایی نشده و صرفاً منابع آن براساس متعدد مجلات نفت و گاز، گفتگوهای کنگره با برخی از مسئولان شرکت‌ها و گزارش‌های دفتر حسابرسی دولت آمریکا^۱ به‌ویژه گزارش ۱۳ ژانویه ۲۰۱۵ (GAO-15-258R) بوده است.

جدول ۱. وضعیت برخی از سرمایه‌گذاری‌های خارجی در بخش انرژی کشور پس از سال ۱۹۹۹

تاریخ	میدان / پروژه	شرکت (ها) / وضعیت	ارزش (دلار)	خروجی / هدف از سرمایه‌گذاری
فوریه ۱۹۹۹	درود (نفتی) شرکت‌های توتال و انی از تحریم‌ها مستثنا شدند زیرا خودشان متعهد به خروج از ایران شدند.	توتال (فرانسه) / انی (ایتالیا)	یک میلیارد	۲۰۵ هزار بشکه در روز
آوریل ۱۹۹۹ دسامبر / می ۲۰۱۶	بلال (نفتی) توسعه اولیه آن در سال ۲۰۰۴ انجام شد. در دسامبر ۲۰۱۶ طی قراردادی میان شرکت تایلندی پی تی ای پی با شرکت ملی نفت ایران توسعه فازهای بعدی در دستور کار قرار گرفت. در ماه می ۲۰۱۶، شرکت کوگاز (KOGAZ) تحت تفاهمنامه‌ای (MoU) به برآورد و ارزیابی این میدان پرداخته است.	توتال / بوولی (Bow Valley) کانادا / انی پی تی تی ای پی (تایلند) / کوگاز (کره جنوبی)	۲۰۰ میلیون	۴۰ هزار بشکه در روز
نوامبر ۱۹۹۹	سروش و نوروز (نفتی) شرکت رویال داچ شل به دلیل تعهد خود به خروج از ایران مشمول تحریم نشده است.	رویال داچ شل (هلند) / ژاپکس (ژاپن)	۸۰۰ میلیون	۱۹۰ هزار بشکه در روز
آوریل ۲۰۰۰	بلوک اناران (نفتی) در سال ۲۰۰۰ شرکت‌های لاک اوایل و استات اوایل سرمایه‌گذاری کردند اما در سال ۲۰۰۹ دیگر به کار ادامه ندادند. اما در دسامبر ۲۰۱۶ شرکت لاک اوایل به پروژه بازگشت.	لاک اوایل (روسیه) و استات اوایل (نروژ)	۱۰۵ میلیون	۶۵ هزار بشکه در روز

تاریخ	میدان / پروژه	شرکت (ها) / وضعیت	ارزش (دلار)	خروجی / هدف از سرمایه‌گذاری
جولای ۲۰۰۰	فازهای ۲ و ۵ پارس جنوبی (گازی) در سال ۲۰۰۵ وارد مدار شد. شرکت انی به دلیل تعهد خود به خروج از ایران مشمول تحریم نشده است.	انی	۱/۹ میلیارد	۲ میلیارد فوت مکعب در روز
مارس ۲۰۰۱	اکتشاف نفت دریای مازندران - ساخت دکل حفاری شناور برای شرکای ایرانی	شرکت مشاوره‌های GVA (سوئد)	۲۲۵ میلیون	در دسترس نیست
ژوئن ۲۰۰۱	دارخوین (نفتی) شرکت انی در سال ۲۰۱۳ از این پروژه خارج شد و از تحریم‌های آمریکا معاف گردید.	انی در دست تولید	یک میلیارد	۱۰۰ هزار بشکه در روز
می ۲۰۰۲	مسجد سلیمان (نفتی)	شیر انرژی (کانادا) / شرکت ملی نفت چین / مهندسی خدمات نفتگران (ایران)	۸۰ میلیون	۲۵ هزار بشکه در روز
ژانویه ۲۰۰۴ دسامبر ۲۰۱۶	آزادگان (نفتی) - پارس جنوبی (گازی) در اکتبر ۲۰۱۰، شرکت اینپیکس که سرمایه‌گذار اصلی بود سهم خود را واگذار کرد و از بازرسی حساب شخصی ISA معاف شد. شرکت ملی نفت چین حداکثر سهم میداین آزادگان شمالی و جنوبی را در ژانویه ۲۰۰۹ از آن خود کرد. با وجود این، در سال ۲۰۱۴ ایران قرارداد را به دلیل عدم پیشرفت کار منتهی کرد. در دسامبر ۲۰۱۶ شرکت رویال داچ شل و پتروبراس در قالب تفاهمنامه برآورد آزادگان جنوبی، پروژه را در دست گرفتند.	اینپیکس (ژاپن) / شرکت ملی نفت چین / رویال داچ شل / پتروناس (مالزی)	۲۰۰ میلیون سهام ۲/۵ میلیارد چین	۲۶۰ هزار بشکه در روز
اکتبر ۲۰۰۴ / دسامبر ۲۰۱۶	بادآوران (نفتی)، در سال ۲۰۱۴ شرکت سینوپک به دلیل عدم پیشرفت کار از ادامه پروژه بازماند. اما در دسامبر ۲۰۱۶ شرکت رویال داچ شل در قالب تفاهمنامه برآورد، توسعه این میدان را به عهده گرفت.	سینوپک (چین)، این قرارداد در نهم دسامبر ۲۰۰۷ نهایی شد.	۲ میلیارد	۳۰۰ هزار بشکه در روز
نوامبر ۲۰۱۶	فاز ۱۱ پارس جنوبی	توتال اس ای (فرانسه)، شرکت ملی نفت چین و پتروپارس	۴/۸ میلیارد	۱/۸ میلیارد فوت مکعب در روز
مارس ۲۰۱۷	میدان نفتی شادگان، استان خوزستان. اخیراً در حال حاضر ۶۵ هزار بشکه در روز تولید دارد.	تاتیفت (روسیه)	-	حداکثر ۵۰۰ هزار بشکه در روز

مأخذ: خدمات پژوهشی کنگره آمریکا، آوریل ۲۰۱۷.

تقریباً ۶۰ درصد از تولید نفت ایران از میدانی استخراج می‌شوند که ۶۰ سال پیش اکتشاف شده‌اند. بنابراین، سرمایه‌گذاری خارجی جدید عمدتاً به بخش اکتشاف زمین‌شناسی میداین موجود سوق داده می‌شود تا پتانسیل بالقوه کل منابع موجود شناخته شود و برنامه‌های تولید مطلوب‌تری تبیین شوند. براساس قراردادهای نفتی IPC، ۲۹ میدان نفتی به مناقصه خواهد رفت که ۲۱ میدان آن خشکی و ۸ میدان دیگر دریایی است. ۱۷ میدان کاملاً توسعه یافته و بهبود ضریب بازیافت آن به مناقصه گذاشته خواهد شد و ۱۲ میدان دیگر شناخته شده نیز هنوز توسعه نیافته‌اند.

ذخایر ۳۳/۶ تریلیون مترمکعبی گاز طبیعی ایران نیز عمدتاً از میداین خشکی غیرهمراه^۱ است. ذخایر گازی دریایی ایران در میداین همراه^۲ (۱۹ درصد) و غیرهمراه^۳ (۱۹ درصد) موجود است و سایر میداین بزرگ گاز طبیعی شامل میداین کیش، پارس جنوبی، تابناک، فروز، کنگان و فردوسی است. تحت قراردادهای IPC پروژه‌های گاز طبیعی ایران به مناقصه گذاشته شده که ۸ پروژه خشکی و ۱۳ پروژه دیگر دریایی است. کلیه پروژه‌های خشکی هم‌اکنون در حال اجرا هستند، اما میداین گازی و میداین دریایی عموماً توسعه نیافته‌اند (بی ام آی، آوریل ۲۰۱۷)^۴.

-
1. Offshore non- associated fields (۶۲ درصد از ذخایر کل)
  2. Associated Gas
  - 3 Non-associated
  4. Business Monitor International (April 2017). "Iran Oil and Gas Report Q3 2017". Retrieved from www.bmiresearch.com

تعاملات گازی ترکمنستان - ایران: تقابل یا همکاری؟

ترکمنستان با دارا بودن ۱۷/۵ تریلیون مترمکعب ذخایر اثبات شده گاز، دارای روند رو به رشد تولید گاز بوده که پیش‌بینی می‌شود تولید این کشور از ۶۷/۲ میلیارد مترمکعب در سال ۲۰۱۵ به ۸۳/۱ میلیارد مترمکعب در سال ۲۰۲۵ افزایش یابد. در پی افزایش تولید این کشور، صادرات گاز نیز به‌عنوان مهمترین منبع درآمد ارزی (تأمین‌کننده ۳۱ درصد GDP) افزایش خواهد یافت و از ۴۷ میلیارد مترمکعب در سال ۲۰۱۵ به ۷۵ میلیارد مترمکعب در سال ۲۰۲۵ خواهد رسید. موضوع این است که در صورت عدم رویکرد فعالانه ایران، افزایش تولید گاز ترکمنستان می‌تواند سبب تهدید بازارهای صادراتی ایران شود، اما در حال حاضر موانعی اعم از حقوقی، سیاسی، اقتصادی در گزینه‌ها و مسیرهای مختلف صادرات گازی ترکمنستان ایجاد شده است، که مزیت‌های ایران را در تشویق ترکمنستان به ایجاد روبه‌تعامل‌گرا در زمینه گاز برجسته می‌سازد. زمینه‌هایی از همکاری متقابل با منافع مشترک که می‌تواند منافع هر دو کشور را از الگوی رقابت کنونی به الگوی همکاری تغییر دهد به‌شرح ذیل عبارتند از:

۱. صادرات گاز ترکمنستان: از دام وابستگی انحصاری به شبکه خطوط لوله

روسیه تا افتادن به دام اقتصادی چین

تا سال ۲۰۱۰، روسیه مهمترین خریدار گاز ترکمنستان با واردات ۴۰-۴۲ میلیارد مترمکعب در سال با قیمت ۱۴۰ دلار در هر هزار مترمکعب بود که از طریق خط لوله CAC به روسیه (با عبور از ازبکستان و قزاقستان به روسیه) صادر می‌شد. در این دوره، روسیه بر صادرات گاز ترکمنستان تسلط شبه‌انحصاری داشت؛ زیرا غیر از روسیه، تنها یک گزینه محدود صادراتی به ایران (نهایتاً تا ۸ میلیارد مترمکعب) برای این کشور

وجود داشت. در این وضعیت روسیه، گاز ترکمنستان را از طریق شبکه داخلی خود به اوکراین صادر می‌کرد و متناسب با تقاضای بازار صادراتی خود، به واردات گاز از ترکمنستان اقدام می‌کرد که این امر روند تولید گاز و درآمدهای صادراتی این کشور را با اختلال روبرو می‌کرد. برای مثال، درحالی که در سال ۱۹۹۱ تولید ترکمنستان ۷۹ میلیارد مترمکعب بود اما در سال ۱۹۹۸ به دلیل خریداری نشدن گاز این کشور از سوی روسیه، تولید ترکمنستان به ۱۳ میلیارد مترمکعب کاهش یافت.

ترکمنستان برای رهایی از این وضعیت، اهداف اسناد بالادستی^۱ خود در زمینه گاز طبیعی را بر سه پایه استوار کرد که عبارتند از: الف) تولید حداکثری منابع گازی برای افزایش درآمدهای صادراتی به‌عنوان پیشران اقتصاد کشور، ب) متنوع‌سازی مسیرهای صادراتی برای جلوگیری از تهدیدات سنتی ناشی از وابستگی انحصاری به مسیر صادراتی شبکه خطوط لوله روسیه، ج) توسعه بخش پایین‌دستی و زنجیره ارزش پتروشیمی و نیز تولید برق به‌منظور تجارت منطقه‌ای به‌ویژه در شرایطی که افت شدید قیمت نفت سبب کاهش درآمدهای صادرات گاز این کشور شده است.

در چارچوب اهداف اسناد بالادستی فوق بود که ترکمنستان تلاش کرد به بازار گازی چین برای شکستن وابستگی انحصاری به روسیه اقدام کند که با سیاست‌های انرژی چین همراستا بود. تقاضای واردات گازی گسترده و تلاش برای متنوع‌سازی منابع واردات انرژی چین، سبب شد که به سرمایه‌گذاری ۸ میلیارد دلاری بین سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۱۱ در احداث خط لوله CACP اقدام کند. این مسیر دارای چهار خط لوله

---

1. Muradli, P. (2017). "Turkmenistan's energy policy: The diversification of gas export market", Available At: < <http://thepoliticon.net/engine/download.php?id=6>>

بوده که سه خط آن ساخته شده و تنها خط D آن در حال ساخت است. این خطوط عبارتند از:^۱

خطوط A و B هر کدام با ظرفیت ۱۵ میلیارد مترمکعب گاز با گذر از ازبکستان و قزاقستان به چین وارد می‌شود.

خط C مجموعاً دارای ۲۵ میلیارد مترمکعب ظرفیت انتقال بوده که ۱۰ میلیارد مترمکعب از ترکمنستان، ۱۰ میلیارد مترمکعب از ازبکستان و ۵ میلیارد مترمکعب از قزاقستان را به چین انتقال می‌دهد.

خط D با ظرفیت ۳۰ میلیارد مترمکعب و طول ۱۰۰۰ کیلومتر و هزینه ۳/۲ میلیارد دلار در حال ساخت است که از ترکمنستان شروع شده و با گذر از ازبکستان، تاجیکستان و قرقیزستان به چین متصل می‌شود.

مشکلات اقتصادی صادرات گازی ترکمنستان به چین عبارتند از:

- هزینه بالای ترانزیتی از چند کشور که تا ۵۰ دلار در هر هزار مترمکعب بالغ می‌شود. این امر در شرایط کنونی که قیمت نفت کاهش شدید داشته و قیمت کلی صادرات گاز ترکمنستان به چین به ۱۴۰-۱۳۵ دلار در هر هزار مترمکعب در ژوئن ۲۰۱۶ رسیده است، این میزان هزینه ترانزیت، منافع اقتصادی بازار چین را برای ترکمنستان از بین می‌برد.

- وابستگی به بازار چین سبب شده است که با توجه به سیاست جدید اقتصادی این

---

1. CNPC.(2017). "Flow of natural gas from Central Asia", Available At:<
<http://www.cnpc.com.cn/en/FlowofnaturalgasfromCentralAsia/FlowofnaturalgasfromCentralAsia2.shtml>>

کشور در طرح^۱ اقتصاد معمول جدید^۲ که بر کنترل مصرف انرژی این کشور تکیه دارد، روند تقاضای گاز ترکمنستان را با تهدید مواجه نماید. زیرا چین در شرایط حاضر انگیزه کمتری برای تکمیل خط لوله D از مجموعه خطوط آسیای مرکزی به چین دارد.^۳

در حقیقت هرچند ترکمنستان با توسعه متنوع‌سازی مسیر صادراتی به چین، وابستگی انحصاری به شبکه خطوط لوله روسیه را کاست و صادرات گاز خود به روسیه را از ۴۰ میلیارد مترمکعب در سال ۲۰۱۰ به ۴ میلیارد مترمکعب در سال ۲۰۱۵ کاهش داد، اما بازار چین نیز به دلیل هزینه‌های گسترده بازپرداخت وام اعطایی چینی‌ها برای احداث زیرساخت خط لوله، هزینه ترانزیتی گسترده به چند کشور و در نهایت کاهش رغبت چینی‌ها برای تکمیل خط D آن، سبب تلاش مجدد ترکمنستان برای یافتن مسیرهای تازه برای صادرات گازی نظیر بازار جنوب آسیا از طریق خط لوله تاپی^۴ و بازار اروپا و کریدور جنوبی از طریق خط لوله ترانس کاسپین شده است.

۲. مزیت‌های راهبردی ایران در همکاری متقابل گازی با ترکمنستان و منافع مشترک آن

با توجه به مواردی نظیر الف) با توجه به مشکلات ترکمنستان نسبت به بالا بودن هزینه‌های ترانزیتی صادرات به چین در شرایط کاهش قیمت نهایی گاز که منافع صادراتی ترکمنستان از این مسیر را ناچیز می‌کند (درحالی که مجموع درآمد صادراتی ترکمنستان از صادرات ۱۰

-
1. Meidan, M., Sen, A. & Campbell, R. (2015). "China: the 'new normal'", Oxford Institute for Energy Studies
  2. New Normal Economy
  3. Marin, G. (2017). "Turkmenistan's gas hurdles: No end in sight", Energy Policy Group
  4. TAPI

ماهه ۲۰۱۶ به چین ۴/۶۸ میلیارد دلار بوده، کشور قرقیزستان به تنهایی خواستار ۱ میلیارد دلار هزینه ترانزیت در خط D می‌باشد. اگر حق ترانزیت تاجیکستان و ازبکستان در این خط را به آن اضافه کنیم، منافع ترکمنستان در آن ناچیز خواهد بود؛ (ب) با توجه به کنترل تقاضای واردات گازی چین که احداث خط لوله D از مجموعه خطوط لوله آسیای مرکزی به قفقاز را با ابهام روبرو می‌کند؛ (ج) با توجه به بی‌اقبالی روس‌ها برای خرید گاز ترکمنستان تا سال ۲۰۱۸ و عدم پذیرش قیمت ادعایی ترکمن‌ها با توجه به افزایش تولید داخلی خود؛ (د) با توجه به مشکلات حقوقی خط لوله ترانس کاسپین در عدم تعیین رژیم حقوقی دریای خزر و نهایتاً (ه) با توجه به مشکلات امنیتی تحقق خط لوله تاپی در کوتاه‌مدت به‌ویژه در افغانستان؛ مهمترین گزینه صادرات گازی ترکمنستان که دارای هیچ‌یک از مشکلات فوق نیست، مسیر ایران است در نهایت اینکه ترکمنستان، دارای برنامه گسترده‌ای برای صادرات منطقه‌ای گاز بوده و می‌تواند مازاد تقاضای گاز خود را از طریق سوآپ، تجارت و ترانزیت گاز ترکمنستان به بازارهای حوزه خلیج فارس، جنوب آسیا، قفقاز و ترکیه/اروپا برساند.

نتیجه‌گیری

با توجه به علاقمندی‌های جدید در اسناد بالادستی ترکمنستان در توسعه صنایع پایین‌دستی و زنجیره ارزش در پتروشیمی (مورد اخیر در همکاری با ژاپنی‌ها در مجتمع پتروشیمی در کیانلی)^۱ هم برای مصرف داخلی و هم کسب درآمد بیشتر نسبت به خام‌فروشی گاز در قیمت‌های پایین کنونی و توسعه تولید برق برای صادرات منطقه‌ای،

1. EIA. (2016). "Turkmenistan Country Analysis", Available At:<<https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=TKM>>

می‌توان گزینه‌های همکاری گازی متقابلی را بین ترکمنستان و ایران ترسیم کرد. طرح توسعه منطقه مکران و پتروشیمی چابهار و طرح‌های تولید برق مشترک می‌تواند گزینه مناسبی برای توسعه پتروشیمی برای بازارهای بین‌المللی باشد که در چارچوب طرح کریدور بین‌المللی شمالی - جنوبی هند^۱ نیز قرار دارد و می‌تواند در این طرح مشارکت کند. بی‌تردید به دلیل کاهش آسیب‌پذیری ایران نسبت به ضرورت واردات گاز از ترکمنستان برای مصارف داخلی، با توجه به تولید داخلی و تکمیل زیرساخت‌های توزیع داخلی، ابزار چانه‌زنی ایران در مذاکرات گازی با ترکمنستان قوی‌تر خواهد شد. در کنار این، بخش‌های پایین‌دستی مزیت‌های ژئوپلیتیکی ایران می‌تواند زمینه‌های سوآپ، ترانزیت و تجارت گاز ترکمنستان به بازارهای جنوب آسیا، خلیج فارس، قفقاز و ترکیه/اروپا از طریق ایران را فراهم سازد. نکته مهم این است که پیشنهادهای همکاری گازی ایران به ترکمنستان دو نقطه ضعف اصلی همکاری‌های روسیه و چین با ترکمنستان را نداشته باشد؛ یکی اینکه مانند قراردادهای گازی با روسیه از نظر سیاسی انحصاری و به ضرر ترکمنستان نباشد و دیگر اینکه مانند قراردادهای گازی با چین از نظر اقتصادی برای ترکمنستان کم‌بهره و غیرجذاب نباشد.

تأثیر توافق اوپک و غیراوپک بر بازار نفت و موانع فراروی آن

با توجه به طی کردن روند نزولی قیمت نفت از ۲۰ ژوئن ۲۰۱۴، همه نگاه‌ها به عکس‌العمل اوپک نسبت به این امر معطوف شد. در این دوره زمانی، اوپک سقف تولید ۳۰ میلیون بشکه در روز را برای سازمان تصویب کرده بود، البته تمامی اعضا با حداکثر

---

1. International North-South Transport Corridor (INSTC)

توان خود تولید می‌کردند. با ادامه سقوط قیمت نفت، بعضی از اعضا پیشنهاد دادند که اوپک ۵۰۰ هزار بشکه در روز سقف تولید خود را کاهش دهد و سطح تولید را به ۲۹/۵ میلیون بشکه در روز برساند. در ۲۷ نوامبر ۲۰۱۴ اجلاس ۱۶۶ اوپک برگزار شد که اولین اجلاس اوپک بعد از سقوط قیمت نفت بود و درحالی که در این مقطع قیمت‌ها نسبت به نقطه اوج آن، حدود ۳۵ درصد کاهش یافته و به سطح ۷۰ دلار در بشکه رسیده بود، اوپک تصمیمی را برای کاهش تولید نگرفت و سقف تولید ۳۰ میلیون بشکه در روز را تمدید کرد. متعاقب آن در سال ۲۰۱۵ اوپک دو نشست (نشست ۱۶۷ در ۵ ژوئن ۲۰۱۵ و نشست ۱۶۸ در ۴ دسامبر ۲۰۱۵) برگزار کرد. اوپک در این دو اجلاس، سیاست عدم دخالت در بازار و عدم کاهش سقف تولید را اتخاذ کرد و قیمت‌ها همچنان به روند نزولی خود ادامه داد. نکته قابل توجه اینکه بعد از هر اجلاس اوپک و عدم تصمیم‌گیری، روند نزولی قیمت‌ها تشدید می‌شد از این رو توان تأثیرگذاری اوپک بر بازار نفت شدیداً با چالش مواجه شد.

روند نزولی قیمت‌ها در سال ۲۰۱۶ نیز ادامه یافت و در ۲۰ ژانویه ۲۰۱۶ قیمت سبد اوپک به ۲۲/۴۸ دلار در بشکه رسید که پایین‌ترین سطح در چندین سال گذشته بود. در این شرایط بحث فریز نفتی مطرح شد اما با جهت‌گیری عربستان سعودی، این طرح نیز با شکست مواجه شد و در نهایت در نشست فوق‌العاده ۱۷۰ که در ۲۸ سپتامبر ۲۰۱۶ و در حاشیه نشست مجمع جهانی انرژی در کشور الجزایر برگزار شد، اعضای اوپک توافق کردند که سطح تولید در دامنه ۳۲/۵ تا ۳۳ میلیون بشکه در روز محدود شود و کمیته‌ای برای مطالعه و بررسی چگونگی محدود نمودن تولید تا اجلاس ۳۰ نوامبر ۲۰۱۶ اوپک تشکیل شود.

الف) اجلاس ۱۷۱ اوپک و توافق کاهش تولید

در ۳۰ نوامبر ۲۰۱۶ اجلاس ۱۷۱ اوپک در وین اتریش برگزار شد و اعضای اوپک تصمیم گرفتند که براساس توافق الجزیره، هدف تازه تولید ۱۴ کشور عضو اوپک یعنی رقم ۳۲/۵ میلیون بشکه در روز را به منظور شتاب در روند کاهش مازاد عرضه و پیشبرد ایجاد توازن دوباره در بازار نفت، از ابتدای ژانویه ۲۰۱۷ اجرا کنند. این کنفرانس همچنین تصمیم گرفت که یک کمیته بلندپایه نظارتی مرکب از وزیران نفت و با کمک دبیرخانه اوپک به منظور نظارت بر اجرای این توافق تشکیل دهد. علاوه بر این، توافق شد که تولیدکنندگان غیر اوپک نیز به مقدار ۶۰۰ هزار بشکه در روز از تولید خود بکاهند که ۳۰۰ هزار بشکه آن را روسیه متقبل شد. در جدول ذیل میزان تولید مورد توافق در اجلاس ۱۷۱ اوپک میان اعضا ارائه شده است.

جدول ۲. تولید توافق شده اعضای اوپک در اجلاس ۱۷۱

(هزار بشکه در روز)

کشور	سطح تولیدی مرجع	مقدار کاهش یا افزایش	سطح تولید برای ژانویه ۲۰۱۷
الجزایر	۱۰۸۹	-۵۰	۱۰۳۹
آنگولا	۱۷۵۱	-۷۸	۱۶۷۳
اکوادور	۵۴۸	-۲۶	۵۲۲
گابن	۲۰۲	-۹	۱۹۳
اندونزی			
ایران	۳۹۷۵	+۹۰	۳۷۹۷
عراق	۴۵۶۱	-۲۱۰	۴۳۵۱
کویت	۲۸۳۸	-۱۳۱	۲۷۰۷
لیبی			

کشور	سطح تولیدی مرجع	مقدار کاهش یا افزایش	سطح تولید برای ژانویه ۲۰۱۷
نیجریه			
قطر	۶۴۸	-۳۰	۶۱۸
عربستان سعودی	۱۰۵۴۴	-۴۸۶	۱۰۰۵۸
امارات	۳۰۱۳	-۱۳۹	۲۸۷۴
ونزوئلا	۲۰۶۷	-۹۵	۱۹۷۲

Source: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/press_room/OPEC%20agreement.pdf.

اعضا توافق کردند که سطح تولید خود را نسبت به ماه نوامبر ۴/۵ درصد کاهش دهند. توافق شد که سطح تولید مرجع برای آنگولا همان میزان تعیین شده در سپتامبر ۲۰۱۶ باشد و این کشور نسبت به سطح تولید ماه سپتامبر تولید خود را ۴/۵ درصد کاهش دهد. علاوه بر این توافق شد که ایران نسبت به بالاترین سطح تولید در دوره قبل از تحریم‌ها، تولید خود را ۴/۵ درصد کاهش دهد. بالاترین سطح تولید ایران در دوره قبل از تحریم مربوط می‌شد به ژوئیه ۲۰۰۵ که سطح تولید ایران به ۳/۹۷۵ میلیون بشکه در روز رسیده بود که با ۴/۵ درصد کاهش، سطح تولیدی برای ایران ۳/۷۹۷ میلیون بشکه در روز در نظر گرفته شد. چون ایران در آن مقطع زمانی هنوز به این سطح تولید نرسیده و حدود ۹۰ هزار بشکه در روز کمتر از آن تولید می‌کرد، توافق شد که ایران می‌تواند سطح تولید کنونی خود را ۹۰ هزار بشکه در روز افزایش دهد. اندونزی کاهش سطح تولید را نپذیرفت و عضویتش در اوپک به حالت تعلیق در آمد و کشورهای لیبی و نیجریه نیز از تصمیم اوپک مستثنا شدند. آمار مرجع نیز متوسط تولید منابع ثانویه اعلام شده توسط دبیرخانه اوپک اعلام شد.

در جلسه‌ای که بین اعضای اوپک و غیراوپک در ۹ دسامبر ۲۰۱۶ در کشور روسیه برگزار شد، تولیدکنندگان غیراوپک نیز نسبت به مقدار کاهش سطح تولید خود توافق کردند. در جدول ذیل سطح مورد توافق تولید میان اعضای غیراوپک ارائه شده است.

جدول ۳. کاهش تولید تولیدکنندگان غیراوپک در توافق با اوپک

کشور	کاهش تولید (هزار بشکه در روز)	تولید در ماه نوامبر (میلیون بشکه در روز)	درصد کاهش
روسیه	۳۰۰	۱۱/۲۳	۲/۷
مکزیک	۱۰۰	۲/۱	۴/۸
عمان	۴۵	۱	۴/۵
آذربایجان	۳۵	۰/۸۲	۴/۳
قزاقستان	۲۰	۱/۷	۱/۲
مالزی	۲۰	۰/۶۸	۲/۹
گینه استوایی	۱۲	۰/۲۲	۵/۵
بحرین	۱۰	۰/۲۱	۴/۸
برونئی	۴	۰/۱۳	۳/۱
سودان	۴	۰/۱۳	۳/۱
سودان جنوبی	۸	۰/۱۴	۵/۷
کل	۵۵۹	۱۸/۳۶	۳

Source: Argus global markets, 13 Jan 2017

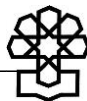
مدت زمان توافق در ابتدا برای یک دوره ۶ ماهه بود و در ژوئن ۲۰۱۷ پایان می‌یافت، اما در اجلاس ۱۷۲ اوپک که در ۲۵ می ۲۰۱۷ برگزار شد، اعضا موافقت کردند که این توافق برای یک دوره ۹ ماهه یعنی تا مارس ۲۰۱۷ تمدید شود.

ب) تأثیر توافق بر بازار نفت

توافق اوپک و غیراوپک برای کاهش ۱/۸ میلیون بشکه در روز از تولید خود، تأثیر مثبتی بر قیمت‌های نفت گذاشت. در ۲۹ نوامبر ۲۰۱۶ قیمت سبک اوپک ۴۳/۸۷ دلار در بشکه بود که طی مدت کوتاهی قیمت‌ها به بالای ۵۰ دلار در بشکه رسید. طی چهار ماه گذشته تولیدکنندگان اوپک پایبندی بالایی به توافق داشته‌اند. در حالی که در ادوار گذشته متوسط پایبندی تولیدکنندگان اوپک حدود ۷۰ درصد بوده است، در طی چهار ماه گذشته بیش از ۹۵ درصد، به توافق کاهش تولید پایبند بوده‌اند که فراتر از حد پیش‌بینی‌های اولیه بود. در بین تولیدکنندگان غیراوپک نیز پایبندی فراتر از حد انتظار بوده است و در حالی که در ادوار گذشته پایبندی تولیدکنندگان غیراوپک فراتر از ۴۰ درصد نرفته، براساس برآوردهای آژانس بین‌المللی انرژی، طی چهار ماهه ژانویه تا آوریل ۲۰۱۷، پایبندی تولیدکنندگان غیراوپک ۵۱ درصد بوده است.^۱

وجود مازاد عرضه در بازار، مهمترین عامل تضعیف‌کننده قیمت نفت بوده است و با توجه به پایبندی بالای تولیدکنندگان عضو اوپک و پایبندی نسبی تولیدکنندگان غیراوپک و همین‌طور تمدید ۹ ماهه توافق کاهش تولید، حجم مازاد عرضه روند کاهشی داشته است و پیش‌بینی می‌شود طی چند ماه آینده روند کاهشی آن ادامه یابد.

1. IEA. (May 16th 2017). *Oil Market Report*, page 26, Retrieved from <https://www.iea.org/oilmarketreport/omrpublic>

ج) چالش‌های فراروی توافق اوپک و غیراوپک

توافق اوپک و غیراوپک برای کاهش ۱/۸ میلیون بشکه در روز از سطح تولید و تمدید ۹ ماهه آن، به‌عنوان یک عامل تقویت‌کننده، تأثیر مثبت زیادی در تقویت قیمت نفت داشته است، اما میزان تأثیرگذاری آن در آینده از جانب بعضی عوامل با چالش مواجه است این عوامل ممکن است تأثیر مثبت این توافق را تحت تأثیر قرار دهند یا حتی آن را خنثی کند که در ذیل به مهمترین آنها اشاره می‌شود:

۱. تولید نفت آمریکا: یکی از نگرانی‌های اصلی در مورد میزان اثرگذاری توافق اخیر اوپک و غیراوپک، میزان رشد تولید نفت خام آمریکاست که در صورت تسریع رشد تولید، تأثیر تصمیم اوپک را در تقویت قیمت نفت کاهش خواهد داد. تولید هفتگی نفت خام آمریکا بعد از آنکه در هفته منتهی به ۵ ژوئن ۲۰۱۵ به ۹/۶۱۰ میلیون بشکه در روز رسید، روند نزولی به‌خود گرفت و تا هفته منتهی به ۷ اکتبر ۲۰۱۶ این روند ادامه یافت و به ۸/۴۵۰ میلیون بشکه در روز رسید که ۱/۱۶۰ میلیون بشکه در روز کاهش را تجربه کرد، اما در پی افزایش قیمت‌های نفت و افزایش دکل‌های حفاری فعال در بخش نفت آمریکا، تولید این کشور روندی صعودی به‌خود گرفت و تا هفته منتهی به ۲۶ می ۲۰۱۷ حدود ۸۹۲ هزار بشکه در روز افزایش یافت و به ۹/۳۴۲ میلیون بشکه در روز رسید.

هزینه تولید نفت شیل مهمترین عامل اثرگذار بر روند تولید نفت آمریکاست که طی چند سال گذشته روندی نزولی را تجربه کرده و از ۷۳ دلار در بشکه در سال ۲۰۱۲ به ۳۵ دلار در بشکه در سال ۲۰۱۶ رسید که حدود ۹ دلار کمتر از متوسط قیمت نفت در سال ۲۰۱۶ است. انتظار می‌رود متوسط هزینه سربه‌سری تولید نفت شیل آمریکا در سال ۲۰۱۷ با افزایش ۱/۶ دلاری به ازای هر بشکه به ۳۶/۵ دلار در هر بشکه برسد که

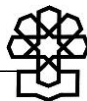
در این صورت نیز کمتر از سطح کنونی قیمت‌ها خواهد بود.^۱ بنابراین انتظار می‌رود که تولید نفت شیل در آمریکا به روند صعودی خود ادامه دهد.

۲. وضعیت تولید نفت لیبی و نیجریه: دو کشور لیبی و نیجریه به دلیل شرایط خاص

آنها، از توافق اخیر اوپک استثنا شدند. از آنجا که این دو کشور می‌توانند بدون هیچ‌گونه محدودیتی از طرف سازمان اوپک، افزایش تولید داشته و سطح تولید خود را افزایش دهند، یکی از چالش‌های توافق اخیر اوپک محسوب می‌شوند. تولید لیبی در زمان معمر قذافی به ۱/۷ میلیون بشکه در روز رسید که تحت تأثیر تحولات سیاسی ناشی از سقوط قذافی به صفر رسید، اما در دوران پس از قذافی، در طی یک مدت کوتاه مجدداً تولید این کشور به حدود ۱/۵ میلیون بشکه در روز رسید. در پی تشدید منازعات سیاسی پس از سقوط قذافی، تولید مجدداً کاهش یافت و به کمتر از ۵۰۰ هزار بشکه در روز رسید و با نوساناتی در همین محدوده ادامه پیدا کرد. اگرچه رسیدن تولید لیبی به ۱/۵ میلیون بشکه در روز در کوتاه‌مدت به دلیل مسائل فنی بعید است، اما در صورت فروکش کردن منازعات داخلی، این کشور پتانسیل افزایش تولید تا سطح یک میلیون بشکه را دارد.

از طرف دیگر تولید نفت خام نیجریه نیز که در اوایل سال ۲۰۰۵ در حدود ۲/۵ میلیون بشکه در روز بود تحت تأثیر منازعات سیاسی و مسائل فنی روند کاهشی یافت و با تشدید منازعات سیاسی در دلتای نیجر طی سال ۲۰۱۶ به حدود ۱/۵ میلیون بشکه در روز رسید و با نوساناتی در همین محدوده ادامه پیدا کرد. با حل اختلافات داخلی، این کشور از پتانسیل افزایش سطح تولید به حدود ۲ میلیون بشکه در روز برخوردار است. به‌طور کلی این دو کشور در صورت حل منازعات داخلی و فروکش کردن آنها، در

1. <https://www.rystadenergy.com>

مجموع توانایی افزایش تولید تا سطح یک میلیون بشکه در روز را دارند که در صورت تحقق آن شدیداً توافق اوپک را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۳. سطح بالای ذخیره‌سازی‌های تجاری: در حال حاضر سطح ذخیره‌سازی‌ها بالاتر

از سطح متوسط پنج سال گذشته است و برای اینکه قیمت‌ها در سطحی بالاتر از سطح کنونی قرار گیرد لازم است بخشی از آن مصرف شده و به سطح متوسط پنج سال گذشته برگردد. از اواسط سال ۲۰۱۶ مجموع ذخیره‌سازی‌های تجاری نفت کشورهای عضو OECD روند نزولی را تجربه کرده و در ماه مارس ۲۰۱۷ با ۳۶ میلیون بشکه کاهش در مقایسه با فوریه ۲۰۱۷ به ۳۰۱۳ میلیون بشکه رسید که برابر با سال گذشته در همین مقطع زمانی است اما در حدود ۲۷۶ میلیون بشکه بالاتر از متوسط پنج سال گذشته است. از سوی دیگر، ذخیره‌سازی‌های تجاری در کشورهای غیر OECD نیز که حدوداً برابر با ذخیره‌سازی‌های OECD است، بالاتر از حد متوسط پنج سال گذشته است، اما به دلیل شفافیت اطلاعات در مورد ذخیره‌سازی‌های کشورهای OECD، میزان تأثیرگذاری آن بر بازار بیش از ذخایر غیر OECD می‌باشد.

۴. رشد تقاضای جهانی برای نفت: یکی از عواملی که می‌تواند توافق اوپک را با

چالش مواجه سازد، میزان رشد تقاضای جهانی در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ است. یعنی اگر رشد تقاضای جهانی کمتر از مقدار پیش‌بینی شده باشد، حتی با پایبندی بالای اوپک و غیراوپک به توافق، همچنان مازاد عرضه در بازار وجود خواهد داشت. براساس برآوردهای آژانس بین‌المللی انرژی، تقاضای جهانی در سال ۲۰۱۶ به مقدار ۱/۶ میلیون بشکه در روز رشد داشته و به ۹۶/۶ میلیون بشکه در روز رسیده است اما پیش‌بینی

می‌شود که در سال ۲۰۱۷ تقاضای جهانی رشد کمتری نسبت به سال ۲۰۱۶ داشته و در حد ۱/۳ میلیون بشکه در روز باشد.^۱

د) پابندی اوپک و غیراوپک به توافق

مسئله پابندی اوپک و غیراوپک به توافق انجام شده یکی از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر بازار نفت خواهد بود. براساس آمار منتشر شده از تولید اوپک طی چهار ماهه نخست سال ۲۰۱۷، پابندی تولیدکنندگان بالا و فراتر از حد انتظار تحلیلگران بازار بوده و به خصوص کاهش بیش از حد تعهد شده توسط عربستان سعودی تأثیر مثبت زیادی بر بازار داشت. علاوه بر این پابندی تولیدکنندگان غیراوپک نیز فراتر از حد انتظار بوده است.

نتیجه‌گیری

از ۲۰ ژوئن ۲۰۱۴ قیمت نفت روند نزولی به خود گرفت و همه نگاه‌ها به عکس‌العمل اوپک نسبت به روند نزولی قیمت‌ها معطوف شد، اما اوپک طی چندین نشست که در دوره سقوط قیمت نفت برگزار کرد، تصمیمی مبنی بر دخالت در بازار و تحدید سقف تولید اتخاذ نکرد. در نهایت در اجلاس ۱۷۱ که در ۳۰ نوامبر ۲۰۱۶ برگزار شد، تصمیم گرفت که با همکاری غیراوپک ۱/۸ میلیون بشکه در روز از تولید خود را کاهش دهد. این تصمیم اثر مثبت زیادی بر قیمت نفت گذاشت و طی چند روز قیمت‌ها به بالای ۵۰ دلار در بشکه رسید. اما میزان تأثیرگذاری آن در آینده از جانب بعضی عوامل با چالش مواجه است این عوامل ممکن است تأثیر مثبت این توافق را تحت تأثیر قرار دهند یا حتی آن را خنثی

1. International energy agency. (May 16th 2017). *Oil Market Report*, Retrieved from <https://www.iea.org/oilmarketreport/omrpublic>

کند. یکی از نگرانی‌های اصلی درخصوص میزان اثرگذاری توافق اوپک و غیراوپک میزان سطح تولید نفت آمریکاست. سطح تولید نفت آمریکا در پی افزایش قیمت‌های نفت و افزایش تعداد دکل‌های حفاری تا هفته منتهی به ۲۶ می ۲۰۱۷ روند صعودی به‌خود گرفت. ازسوی دیگر هزینه تولید نفت شیل می‌تواند یکی از مهمترین عوامل اثرگذار بر روند تولید نفت باشد. پیش‌بینی شده که متوسط هزینه سربه‌سری تولید نفت شیل آمریکا در سال جاری افزایش یافته و به ۳۶/۵ دلار به ازای هر بشکه برسد.

از دیگر عوامل میزان تأثیر توافق اوپک و غیراوپک را می‌توان وضعیت تولید نفت لیبی و نیجریه دانست. تولید لیبی در زمان قذافی ۱/۷ میلیون بشکه در روز بود اما پس از دوران وی بعد از یک دوره کوتاه‌مدت مجدداً به حدود ۱/۵ میلیون بشکه در روز رسید. با فروکش کردن منازعات داخلی این کشور پتانسیل افزایش تولید تا یک میلیون بشکه در روز وجود دارد. درخصوص نیجریه نیز با شدت یافتن منازعات سیاسی سطح تولید آن از ۲/۵ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۰۵ به ۱/۵ میلیون بشکه به روز کاهش یافت. در صورت توانایی این کشور به افزایش یک میلیون بشکه در روز در سطح تولید در این صورت توافق اخیر اوپک تحت تأثیر واقع خواهد شد.

به‌طور کلی علاوه بر موارد فوق تغییرات سطح ذخیره‌سازی‌های تجاری در کشورهای توسعه‌یافته، میزان رشد تقاضای جهانی برای نفت و میزان پابندی اوپک و غیراوپک به توافق انجام شده را می‌توان از مهمترین عوامل مؤثر بر این توافق برشمرد.

منابع و مأخذ

۱. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره مطالعات و سازمان‌های بین‌المللی، شنبه ۲۷ خردادماه ۱۳۹۶، اخبار اقتصادی روز، سال ۵۲، شماره ۳۴.
۲. «داستان تحریم‌ها از کجا آغاز شد؟» برگرفته از تارنمای <http://www.irdiplomacy.ir>
۳. مدیریت کل اوپک و روابط با مجامع انرژی، (۲۳ خردادماه ۱۳۹۶). «تشریح هفتگی تحولات بازار نفت و گاز»، شماره ۳۰۹. برگرفته از تارنمای <http://opec.mop.ir>
4. Business Monitor International (April 2017). "Iran Oil and Gas Report Q3 2017". Retrieved from www.bmiresearch.com
5. CNPC.(2017). "Flow of natural gas from Central Asia", Retrieved from <http://www.cnpc.com.cn/en/FlowofnaturalgasfromCentralAsia/FlowofnaturalgasfromCentralAsia2.shtml>
6. Congressional research service. (14th April 2017). "Iran Sanctions", Retrieved from www.crs.gov
7. EIA. (2016). "Turkmenistan Country Analysis", Retrieved from <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm>
8. Erdbrink, T. (1th Feb. 2016). "New Iran Battle Brews over Foreign Oil Titans", *New York Times*.
9. IEA. (May 16th 2017). *Oil Market Report*, page 26, Retrieved from <https://www.iea.org/oilmarketreport/omrpublic>
10. IEA. (June 14th 2017). *Oil Market Report*, Retrieved from <https://www.iea.org/oilmarketreport/omrpublic>
11. Meidan, M., Sen, A. & Campbell, R. (2015). "China: the 'new normal'", Oxford Institute for Energy Studies
12. Marin, G. (2017). "Turkmenistan's gas hurdles: No end in sight", Energy Policy Group
13. Muradli, P. (2017). "Turkmenistan's energy policy: The diversification of gas export market" Retrieved from, <http://thepoliticon.net/engine/download.php?id=6>
14. OPEC (June 13th, 2017). *Oil Market Report*, Retrieved from www.opec.org
15. <https://www.rystadenergy.com>
16. www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/press_room/OPEC%20agreement.pdf

شماره مسلسل: ۱۵۴۴۷

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: ماهنامه تحلیلی انرژی (۹) دوره دهم

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه انرژی)

تهیه کنندگان: زهرا جعفری و گروه کارشناسی

مدیر مطالعه: فریدون اسعدی

ناظران علمی: حسین افشین، مهدی فقیهی

متقاضی: کمیسیون انرژی

واژه‌های کلیدی:

۱. عرضه و تقاضای نفت خام

۲. فرآورده‌های نفتی

۳. برجام

۴. گاز ترکمنستان

۵. اوپک

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶/۴/۲۱